

การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนและขีดความสามารถในการรองรับได้
เพื่อการบริหารจัดการ วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม-
ชุมชน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ชัยวัชร พรหมจิตติพงษ์^{1,*},
ณัฐกฤตดา งามมีฤทธิ์¹ และ ณภัทร โพธิ์วัน²

¹คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัดมณฑา กรุงเทพมหานคร 10110

²คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

อีเมลล์: *chaiwatchara@gmail.com

**The Identity and Community Capacity to Support for
Conservation Planning and Environmental Community
Development: The Case Study in Tombon Banpang,
Amphoe Phromburi, Singburi Province**

**Chaiwatchara Promjittiphong^{1,*},
Natkrita Ngammeerith¹ and Naphat Phowan²**

¹Srinakharinwirot University, Sukhumvit Bangkok 10110, Thailand

²Burapha University, Chon Buri District, Chon Buri 20130, Thailand

E-mail: *chaiwatchara@gmail.com

การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนและขีดความสามารถในการรองรับได้ เพื่อการบริหารจัดการ วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี

บทคัดย่อ

การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนและขีดความสามารถในการรองรับได้ เพื่อการบริหารจัดการ วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผ่านการดำเนินกิจกรรมและวิถีชีวิตที่เหมาะสม และศึกษาความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 407 ตัวอย่าง อาศัยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการศึกษาบริบทและความพร้อมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและปัจจัยด้าน

ต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า ตำบลบ้านแป้งมีอัตลักษณ์ชุมชนที่โดดเด่นในเรื่องศักยภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายสะท้อนผ่านขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา สำหรับเรื่องความพร้อมของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม มีความพร้อมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าชุมชนมีความพร้อมในด้านการมีส่วนร่วม ด้านองค์กรชุมชนและการจัดการอยู่ในระดับมาก ส่วนความพร้อมในระดับค่อนข้างมากทุกด้านจะเป็นด้านความสามารถในการรองรับ ด้านทรัพยากรในพื้นที่ ด้านการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ตามลำดับ

คำสำคัญ: ความพร้อม การมีส่วนร่วม การจัดการสิ่งแวดล้อม

Abstract

This study, a study of the identity and community capacity to support for conservation planning and environmental community development: The case study in Tambon Banpang, Amphoe Phromburi, Singburi Province was conducted with the objective to study the local context and identity, quality of life and the readiness of community and relating problems to achieve the environmental management. The study sample consists of 407 local people including all concerned staffs from local government. The study result showed that the overall community readiness for environmental management is in rather high level. By

considering each subjects, it is found that community readiness for environmental management, on the basis of community participation and organization and management are in high level. For the other subjects, sorted by point average, which are the readiness of carrying capacity, the readiness of organization and management, the readiness of carrying capacity, the readiness of local resources, the readiness of information accessibility and the readiness of support from external organization and, respectively, are in rather high level.

Keywords: Readiness, Participation, Environmental Management

บทนำ

พื้นที่ตำบลบ้านแก่งมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตก มีอาชีพหลักคือการทำนาทำสวน อาชีพรองคือรับจ้าง มีการรวมกลุ่มอาชีพและผลิตของดีที่น่าสนใจ ได้แก่ 1. กลุ่มสตรีทำน้ำพริก บ้านฉางปูน 2. กลุ่มสตรีทำปลาสามพัก บ้านฉางปูน 3. กลุ่มเลี้ยงไก่ชนเชิงการค้า บ้านฉางปูน 4. ตลาดเก่าแก่วัดแม่เจ้าพระยา บริเวณวัดกลางธนรินทร์ มีสินค้าที่ขึ้นชื่อ เช่น ก๋วยเตี๋ยว ขนมเบื้องญวน ขนมไทย หมูย่าง และหอยทอด เป็นต้น ชุมชนบ้านแก่งนับเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความสำคัญสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตสู่ปัจจุบัน มีความเจริญและการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชนและหมู่บ้านตลอดเวลา ทั้งนี้ประเทศไทยตั้งนับแต่เริ่มมีแผน

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กล่าวได้ว่าการเร่งรัดการพัฒนา ได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของแต่ละชุมชน ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคม การก่อสร้างตึกรามบ้านช่อง ถนน ตลาด และกิจกรรมในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เป็นภัยคุกคามที่มีผลต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง จากการสืบค้นข้อมูลพบว่า การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น เกิดจากการสร้างประวัติศาสตร์ของชุมชนจากทัศนะของชาวบ้าน ข้อมูลดังกล่าวจึงมีข้อสันนิษฐานว่า การค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนเกิดจากกระบวนการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์กับชุมชน ทำให้สามารถดำรงและรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้

สำหรับโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนและขีดความสามารถในการรองรับได้เพื่อการบริหารจัดการ วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน มีพื้นที่ศึกษาวิจัยคือ ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เนื่องจากในเขตนี้ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางวัฒนธรรม และสินค้าพื้นบ้านอันเลื่องชื่อ ทำให้มีผู้คนเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังพื้นที่นี้แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อเกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน ความสามารถในการรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความสะอาด และการใช้ประโยชน์พื้นที่ ก็อาจสร้างผลกระทบต่อองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของระบบนิเวศ และอาจส่งผลกระทบต่อไปถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกัน จนทำให้ระบบนิเวศและสังคมโดยรวมได้รับความเสียหายหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

นอกจากนี้กิจกรรมต่าง ๆ และวิถีชีวิตทั้งของประชาชนในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงสภาวะแวดล้อม ยังก่อให้เกิดปัญหามลภาวะต่าง ๆ ตามมา ทั้งเรื่องของขยะ น้ำเสีย และมลพิษทางดิน ทางน้ำ ทางอากาศ เป็นต้น

คณะวิจัยได้ตระหนักถึงผลกระทบและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น หากชุมชนที่มีคุณค่า มีประวัติศาสตร์ อันยาวนานขาดการจัดการที่เหมาะสม จนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และความสมดุลทางธรรมชาติ จึงคาดหวังว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการนี้ จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ทราบอัตลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่ศึกษา วิถีชีวิตของประชาชน ความสามารถในการรองรับ และความต้องการของชุมชน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชน ผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรูปแบบการดำเนินชีวิต การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และรับประโยชน์การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างเต็มที่ ภายใต้แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และลดปัญหามลภาวะจากแหล่งกำเนิด เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และเกิดการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตไทย สามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลบ้านแปง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านการดำเนินกิจกรรมและวิถีชีวิตที่เหมาะสม และ 3) ศึกษาความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ซึ่งใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาบริบทและความพร้อมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและปัจจัยด้านต่าง ๆ คือ องค์กรชุมชนและการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชน ทรัพยากรในพื้นที่ กิจกรรมของประชาชนในชุมชน ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ ความสามารถในการรองรับของชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก รวมถึงปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งตัวแปรและตัวชี้วัดต่าง ๆ นี้ได้มาจากการประมวลข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ และจากผลการศึกษาเอกสารต่าง ๆ โดยกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มในชุมชนที่ผ่านกระบวนการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้ง เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองสิงห์บุรี เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลศูนย์กำจัดขยะแบบครบวงจรเทศบาลเมืองสิงห์บุรี จำนวนรวมทั้งสิ้น 407 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่ได้กำหนดไว้ และข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative study) อาศัยการค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) เป็นการรวบรวมค้นคว้าข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและการเขียนรายงาน และใช้วิธีการสังเกต

แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อศึกษากิจกรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ร่วมกับการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยจะทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ทั้ง 6 หมู่บ้าน คือ บ้านเจดีย์หัก บ้านสามหมื่น บ้านฉางปูน บ้านเสาชงทอง บ้านบางจิก และบ้านบางชัน และผู้นำกลุ่มอาชีพในพื้นที่คือ กลุ่มสมุนไพรรสดีบ้านแปง กลุ่มหัตถกรรมกะลาบ้านแปง กลุ่มผลิตปลาต้มบ้านแปง กลุ่มเลี้ยงไก่ชนเชิงการค้า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านฉางปูน ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ คือ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปง เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองสิงห์บุรี และเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลศูนย์กำจัดขยะแบบครบวงจรเทศบาลเมืองสิงห์บุรี

นอกจากนี้ยังอาศัยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยเน้นประเด็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ความพร้อมและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลปัญหาสิ่งแวดล้อมและแนวทางแก้ไข

การวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และนำเสนอผลตามประเด็นเนื้อหาในภาพรวมทั้ง 6 ด้าน คือ ความพร้อมขององค์กรชุมชนและการจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชน ทรัพยากรในพื้นที่ ความสามารถในการรองรับของชุมชน ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

สรุปผลและอภิปรายผล

พื้นที่ตำบลบ้านเป้ง หรือองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้ง มีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง มีพื้นที่ประมาณ 6.7 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดสิงห์บุรี ประมาณ 17 กิโลเมตร แบ่งออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ บ้านเจดีย์หัก บ้านสามหมื่น บ้านฉางปูน บ้านเสาธงทอง บ้านบางจิก และบ้านบางชัน โดยมีประชากรรวมทั้งสิ้น 780 ครัวเรือน จำนวน 2,322 คน ประกอบด้วย ชาย จำนวน 1,084 คน คิดเป็นร้อยละ 46.68 และหญิง จำนวน 1,238 คน คิดเป็นร้อยละ 53.32 พื้นที่ตำบลบ้านเป้ง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งน้ำหลัก โดยมีคลองชลประทานมหาราช และคลองบางชันไหลผ่าน พื้นที่โดยทั่วไปเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และยังมีอุตสาหกรรมครัวเรือน ที่ขึ้นชื่อของตำบลบ้านเป้ง อาทิ ปลาส้มปักสูตรโบราณ เครื่องดื่มสมุนไพร (แม่กิมเฮง) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมาจากสมุนไพรไทย มีประโยชน์ต่อร่างกาย มีให้เลือกหลากหลาย เช่น น้ำตะไคร้ น้ำขิง เป็นต้น และกลุ่มอุตสาหกรรมในครัวเรือนสมุนไพรสตรีบ้านเป้ง ที่เป็นการรวมกลุ่มของสตรีในตำบลบ้านเป้ง โดยการนำสมุนไพรไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ และเป็นการนำสมุนไพรไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น สบู่สมุนไพร แชมพูสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าเดิมตำบลบ้านเป้ง เคยเป็นแหล่งผลิตหม้อดินเผา ซึ่งถือว่าเป็นภาชนะที่สำคัญและมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนไทยมาตั้งแต่อดีต งานดินเผาของชาวตำบลบ้านเป้งได้แก่การทำอิฐดินเผาผิมหักการตกแต่งด้วยมือและทำโดยใช้เครื่องมือ รวมทั้งการปั้นหม้อดิน ชาม และถ้วยดินเผา การปั้นหม้อดินเผาในอดีตเคยมี

ความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านแปง และมีความสัมพันธ์กับ วัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้สูญหายไป เนื่องจากเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจและไม่มีใครสนใจที่จะฝึกและอนุรักษ์ไว้ จึงทำให้ปัจจุบันไม่มีใครประกอบอาชีพนี้อีก จึงเป็นที่น่าเสียดาย เพราะรูปแบบภาชนะ รวมถึงแป้นหมุนหรือเสาวเวียนที่ได้รับการพัฒนา มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากที่อื่น

ประชาชนในตำบลบ้านแปงมีบรรพบุรุษเป็นชาวลาวเวียงจันทน์ ที่ย้ายมาอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ได้มาตั้ง บ้านเรือนใกล้เคียงกันใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านสามทาวหรือบ้านสลักหิน บ้านสามหมื่น และบ้านฉางปูน และยังร่วมกันสร้างวัดขึ้นมาจำนวน 4 วัด คือ 1) วัดคู 2) วัดกลางธนรินทร์ 3) วัดจินตามณี และ 4) วัด พุทธาราม (ฤดี นิยมรัตน์, 2552) บ้านแปงมีสัญลักษณ์เป็นป้อมแนว คูค่ายพม่าและทุ่งข้าว ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ มีงานประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ งานปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ณ วัดกลางธนรินทร์ งานรดน้ำดำหัววันสงกรานต์ งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า งานถวาย เทียนพรรษา งานวันขึ้นปีใหม่ และงานวันลอยกระทง และหากจะกล่าว ถึงอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลบ้านแปงที่แสดงถึงความเป็นตัวตน ของชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันทั้งทางด้าน วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่จนสามารถสะท้อนออกมาให้ เห็นอย่างเด่นชัดก็คือ *ศักยภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน* ใน พื้นที่ โดยจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มของประชาชนในทุกประเภทเป็น จำนวนมาก อาทิ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อ.ส.ม.) กลุ่มสตรี กลุ่มกองทุน หมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรทำนาในแต่ละหมู่ กลุ่มสมาชิกเกษตรบ้านแปง กลุ่มแม่บ้านเกษตรแปรรูป และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ เห็นได้ว่าประชาชน

ชาวบ้านแบ่งมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ตั้งแต่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 87.2) มีความภูมิใจมากที่เป็นคนในพื้นที่ตำบลบ้านแบ่ง และยังคิดว่าคนส่วนใหญ่ในพื้นที่สามารถไว้วางใจได้ (ร้อยละ 80.1) มีความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น และคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ปกครองในท้องถิ่นค่อนข้างดี (ร้อยละ 74.5 และร้อยละ 77.2 ตามลำดับ) ส่งผลให้การพัฒนาด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ผ่านมาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญวิทยา กันทะทรง (เพ็ญวิทยา กันทะทรง, 2558) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่พบว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเฉพาะการที่ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือแสดงความต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายของชุมชน มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ หรือวางแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ

ตาราง 1 ความพร้อมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ความพร้อม	\bar{X}	S.D	ระดับความพร้อม
1.ความพร้อมด้านองค์กรชุมชนและการจัดการ	4.27	.724	มาก
2.ความพร้อมด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน	4.29	.702	มาก
3.ความพร้อมด้านทรัพยากรในพื้นที่	3.81	.773	ค่อนข้างมาก
4.ความพร้อมด้านความสามารถในการรองรับของชุมชน	3.94	.734	ค่อนข้างมาก
5.ความพร้อมด้านความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลฯ	3.72	.923	ค่อนข้างมาก
6.ความพร้อมด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	3.66	.923	ค่อนข้างมาก
รวม	3.97	0.772	ค่อนข้างมาก

เมื่อพิจารณาความพร้อมของชุมชนโดยแยกเป็นแต่ละด้าน จะพบว่า องค์การชุมชนและการจัดการมีความพร้อมในระดับมาก (4.27) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นได้ว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านแบ่งมีการรวมกลุ่มกันมากมายหลายกลุ่มที่ช่วยกันดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในมุมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นที่ดีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเรื่องของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรุ่งโรจน์ ลี้สกุลรักษ์ (2551) เรื่อง ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนสวนดอก พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสวนดอกประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ ความสามารถในการจัดการของผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนสวนดอกที่มีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ เสียสละ ความสามัคคี และมีความต้องการร่วมกันดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อชุมชน

ความพร้อมของชุมชนด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ซึ่งก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการให้ข้อมูลคือ ประชาชนในพื้นที่มีความภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ รวมถึงพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเต็มใจ เห็นความสำคัญ และมีค่านิยมร่วมกันในการที่จะพัฒนาพื้นที่เพื่อดูแลรักษาสีเขียวให้ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ และคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพทางกายภาพที่พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขปัจจัยหนึ่งก็คือ ความคุ้นเคย และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ

นิภาพรรณ พิพัฒน์ (2559) เรื่อง แนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกับการพัฒนาวัฒนธรรมการเมือง กรณีศึกษา: แขวงเมืองราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนมีการเข้าใจรักสามัคคีกัน โดยรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรชุมชน มีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน อีกทั้งการมีผู้นำที่ดี การมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ จารีตประเพณี ทูนาทางสังคม ทูนาทางวัฒนธรรม ทูนาทางทรัพยากรธรรมชาติ ทูนาทางเครือข่ายในชุมชนและแนวนโยบายของรัฐบาล ภาคเอกชน ซึ่งทุกองค์ประกอบจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ความพร้อมของชุมชนด้านทรัพยากรในพื้นที่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพร้อมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า พื้นที่ตำบลบ้านแบ่งมีความพร้อมของทรัพยากรด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่มีการนำพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในพื้นที่มาดัดแปลง สร้างมูลค่า และทำให้เกิดประโยชน์มากขึ้น รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่อาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่โดดเด่นในการอยู่ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาของเพิ่มวิทยา กันทะทรง (2558) เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน: กรณีศึกษา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่พบว่าความเพียงพอของทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ความพร้อมของชุมชนด้านความสามารถในการรองรับของชุมชน พบว่า มีความพร้อมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เนื่องจากพื้นที่ของตำบลบ้านแบ่งมีประมาณ 6.7 ตารางกิโลเมตร ต่อประชากรจำนวน

2,322 คน คิดเป็นความหนาแน่นเฉลี่ย 346.57 คนต่อตารางกิโลเมตร ความสามารถในการรองรับของชุมชนที่ต้องพิจารณาเป็นเรื่องหลักคือ ความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเรื่องของปริมาณขยะที่เกิดขึ้น แต่ทั้งนี้พบว่า การกำจัดขยะในพื้นที่นั้นมีการจัดการโดยการขนส่งไปฝังกลบนอกพื้นที่ตำบลบ้านแปง โดยนำขยะไปฝังกลบที่ศูนย์กำจัด มูลฝอยแบบครบวงจรเทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีหลุม ฝังกลบจำนวน 2 หลุม แต่ทั้งนี้หากพิจารณาถึงอนาคต ก็ทำให้มีความ กังวลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอย ทั้งนี้ เป็นเพราะหลุมฝังกลบที่ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจรฯ ที่มี 2 หลุม แต่สามารถรองรับได้อีกเพียง 1 หลุมเท่านั้น ประกอบกับ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปง ยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการ จัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง จึงอาจทำให้เกิดปัญหาตาม มาในอนาคตได้

ความพร้อมของชุมชนด้านความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล และองค์ความรู้ พบว่า มีความพร้อมด้านความสามารถในการเข้าถึง ข้อมูลและองค์ความรู้ในระดับค่อนข้างมาก โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่พบว่า การเข้ารับการอบรมความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การมีความรู้พื้นฐานเกี่ยว กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การติดตามความเคลื่อนไหวของปัญหา สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และการมีความรู้ ทักษะ เพียงพอสำหรับการดำเนินการ ด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้ถึงแม้จะอยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่ ระดับคะแนนยังคงน้อยกว่าส่วนอื่น ๆ

ความพร้อมของชุมชนด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก พบว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอยู่ในระดับค่อนข้าง มาก เนื่องจากปัจจุบันหน่วยงานระดับจังหวัดและส่วนกลางเริ่มหันมา

ให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มากขึ้น แต่ยังคงติดขัดเรื่องของงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการนำมาใช้ปรับปรุงการดำเนินการให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ตัวอย่างเช่น การเน้นนโยบายหรือแนวทางในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในเรื่องของขยะมูลฝอย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง พื้นที่การพักขยะก่อนนำไปฝังกลบ แต่ในขณะเดียวกันจำนวนหรือปริมาณถังขยะในพื้นที่ที่ควรส่งเสริมให้เกิดการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางไม่สามารถดำเนินการได้ จำนวนรถขยะที่ไม่เพียงพอ ถึงแม้จะมีการคัดแยกขยะเบื้องต้นอยู่บ้าง แต่เมื่อมีการเก็บก็ดำเนินการรวมกันในรถเช่นเดิม

หากพิจารณาภาพรวมความพร้อมของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่า มีความพร้อมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ชุมชนมีความพร้อมในด้านการมีส่วนร่วมและความพร้อมด้านองค์กรชุมชนและการจัดการอยู่ในระดับมาก นอกนั้นมีความพร้อมในระดับค่อนข้างมากทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านความสามารถในการรองรับ ด้านทรัพยากรในพื้นที่ ด้านการเข้าถึงข้อมูล และองค์ความรู้ และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ตามลำดับ ซึ่งจากความพร้อมในภาพรวมของชุมชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ประกอบกับลักษณะที่โดดเด่นหรืออัตลักษณ์ของชุมชนตำบลบ้านแบ่งในเรื่องศักยภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ จึงน่าจะส่งผลดีต่อการบริหารจัดการ วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนตำบลบ้านแบ่งผ่านรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมกันในการวางแผน ร่วมกันในการดำเนินงาน ร่วมกันในการรับผลประโยชน์

และร่วมกันในการประเมินผลการนำกระบวนการดังกล่าวนี้มาใช้ ซึ่งศักยภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนถือว่ามีความโดดเด่นและเข้มแข็งในหลากหลายด้าน ทั้งการทำกลุ่มอาชีพ การทำกิจกรรมสาธารณะ หรือการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณี หากนำอัตลักษณ์อันโดดเด่นดังกล่าวของชุมชนมาใช้ในการวางแผนและพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนผ่านกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมก็จะทำให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชน และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนอีกด้วย ดังเช่นการศึกษาของอับดุลคอเล็ด เจะแต (2557) เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ที่พบว่าสมาชิกของชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ได้อย่างมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง นั้นเกิดจากความสำเร็จในการนำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานบริหารจัดการชุมชนของตนเอง จนสามารถบรรลุเป้าหมาย และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ตาราง 2 ความคิดเห็นของประชาชนต่อความพร้อมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ประเด็น	\bar{X}	S.D	ระดับ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ดูแลสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นอย่างดี	4.16	.724	ค่อนข้างมาก
นโยบายผู้บริหารท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการจัดการสภาพแวดล้อมในพื้นที่	4.27	.724	มาก

ประเด็น	\bar{X}	S.D	ระดับ
เมื่อมีการรณรงค์เกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมท่านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี	3.92	.726	ค่อนข้างมาก
ท่านพร้อมจะให้การสนับสนุนอุปกรณ์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่	3.75	1.084	ค่อนข้างมาก
ถ้าท่านพบเห็นการทำผิดกฎหมายในพื้นที่ท่านจะให้ความช่วยเหลือกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่	4.29	.702	มาก
ท่านเต็มใจจะบริจาคเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.89	.822	ค่อนข้างมาก
ท่านพร้อมช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลต้องสงสัย และแจ้งข้อมูลให้ทราบ	4.15	.931	ค่อนข้างมาก
ท่านเต็มใจเสนอความคิดเห็นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม	3.80	.995	ค่อนข้างมาก
ท่านเคยเข้ารับการอบรมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	3.59	.817	ค่อนข้างมาก
ท่านมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพียงใด	3.76	.719	ค่อนข้างมาก
ท่านเชื่อว่าประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีความมั่นใจในการทำงานของอปท.และยินดีให้ความร่วมมือ	4.10	.708	ค่อนข้างมาก
ท่านให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มากน้อยเพียงใด	3.98	.674	ค่อนข้างมาก
ท่านติดตามความเคลื่อนไหวของปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มากน้อยเพียงใด	3.95	.688	ค่อนข้างมาก
ประชาชนในพื้นที่มีความรู้ ทักษะ เพียงพอ สำหรับการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม	3.72	.923	ค่อนข้างมาก
หน่วยงานกลางที่รับผิดชอบ (เช่น กระทรวง ทรัพยากรฯ) ให้คำปรึกษา และให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินงานในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ	3.68	.948	ค่อนข้างมาก

ประเด็น	\bar{X}	S.D	ระดับ
ชุมชนของท่านเห็นความสำคัญและมีค่านิยมร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่	4.37	.700	มาก
ชุมชนของท่านมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง	4.27	.724	มาก
ประชาชนในพื้นที่รับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	4.07	.727	ค่อนข้างมาก
รวม	3.98	.796	ค่อนข้างมาก

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาทำให้ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนเพิ่มมากขึ้นและทราบถึงบริบทด้านต่าง ๆ ของการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาในพื้นที่ตำบลบ้านเป็ง อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรีว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งทราบถึงปัจจัยในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นควรมีการประสานความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น รวมถึงชุมชน และประชาชนในพื้นที่ เพื่อดำเนินการในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเรื่องของขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นทางยันปลายทาง โดยอาศัยอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนในเรื่องศักยภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ให้เป็นประโยชน์ และเสริมแรงด้วยการบริหารจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบโดยตรง ประกอบกับการขอสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการจากส่วนกลางระดับจังหวัด เพื่อให้การบริหารจัดการ

ลิ่งแหวดล้อม (ขยะมูลฝอย) เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด และเห็นควรที่จะดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในเรื่องของการบูรณาการข้อมูลด้านต่าง ๆ ของจังหวัดสิงห์บุรี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางและจัดทำแผนการพัฒนาจังหวัดให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- นิภาพรรณ พิพัฒน์. (2559). **แนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกับการพัฒนาวัฒนธรรมการเมืองกรณีศึกษา: แขวงเมืองราย จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพ็ญวิทยา กันทะทรง. (2558). **ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน.** วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รุ่งโรจน์ ลีสกุลรักษ์. (2551). **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนสวนดอก.** วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฤดี นิยมรัตน์. (2552). **การพัฒนาหม้อดินเผาให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของคนไทย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อับดุลคอเล็ด เจะแต. (2557). **กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนบ้านเกาะสวาด ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง: กรุงเทพมหานคร.

